

Σημειώσεις στο περιθώριο της πολιτικής και της θεωρίας

flashback

Η μόδα και το εφήμερο

ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΣΩΤΗΡΗ

psotiris@alteregomedia.org

Λίγα πράγματα συνδέονται τόσο στενά με αυτό που συνήθισαμε να ονομάζουμε νεωτερικότητα, σε όλες τις περιόδους της, από την πρώτη έως την ύστερη ή ακόμη και τη μετανεωτερικότητα (αν θεωρήσουμε ότι ορίζει διακριτή περίοδο) όσο η μόδα. Είναι κάτι που δεν καταγράφεται με αυτά τα χαρακτηριστικά πριν από τις νεωτερικές κοινωνίες και δεν έχει σταματήσει να αποτελεί τμήμα του κοινωνικού τοπίου.

Η σύνδεση της μόδας με τη μαζική κατανάλωση, καθώς οι συχνές αλλαγές της μόδας συνεπάγονται και ώθησις προς την αγορά προϊόντων, άρα και την καπιταλιστική συσσώρευση, ιδίως από τη στιγμή που η διαφήμιση και συνολικότερα η διαμόρφωση της σφαιράς της δημοσιότητας επιτρέπουν τη μαζική διάχυση των σχετικών παροτρύνσεων, υπογραμμίζουν τις οικονομικές διαστάσεις και καταναγκασμούς που βρίσκονται στο υλικό υπόβαθρο της μόδας. Όμως, δεν απαντούν στις άλλες διαστάσεις της, αυτές που έχουν να κάνουν με τη χρονικότητα των νεωτερικών κοινωνιών, με τον τρόπο που συνδέεται με διαδικασίες νοηματοδότησης του εαυτού, τις σύνθετες σχέσεις της με άλλα πεδία της κουλτούρας, αλλά και τον τρόπο που συναρθρώνεται με ταξικές πρακτικές και στρατηγικές. Αυτές οι συνολικότερες διαστάσεις της μόδας, που την καθιστούν ταυτόχρονα αποτέλεσμα αλλά και μηχανισμό διαμόρφωσης της νεωτερικότητας, αποτελούν το αντικείμενο του βιβλίου του ερευνητή Δημήτρη Λάλλα «Μόδα. Στον αστερισμό της νεωτερικότητας» που κυκλοφόρησε πολύ πρόσφατα από τις εκδόσεις Πατάκη στη σειρά «Κοινωνικές σπουδές» που διευθύνει ο Παναγής Παναγιωτόπουλος.

Νεωτερικό και δυναμικό φαινόμενο

Ο Λάλλας ξεκινά από την ιδιαίτερη παροντική και εφήμερη χρονικότητα της μόδας που την καθιστά κατεχόμενη νεωτερικό και δυναμικό φαινόμενο. Η μόδα συντονίζεται με τη συνολικότερη επιτάχυνση του χρόνου στη νεωτερικότητα, αυτή την έμφαση στη διαρκή εξέλιξη, αλλαγή και προσαρμογή σε νέες συνθήκες. Συνδυάζεται, όμως, με την αλλαγή στη σχέση με τον χώρο, την απουσία του χώρου από τον τόπο και τη μετατροπή του τόπου σε κάτι το φαντασμαγορικό. Σε αυτό το πλαίσιο, που διαμορφώνεται η ιδιαίτερη νεωτερική έννοια του εφήμερου, που βρίσκεται στον πυρήνα της λειτουργίας της μόδας και συνδέεται με την έμφαση στον παροντισμό που σφραγίζει τον σύγχρονο απορρυθμισμένο και ψηφιακά διασυνδεδεμένο κόσμο, έναν κόσμο όπου επιταχύνονται όλες οι συναλλαγές αλλά και οι καταναλωτικές πρακτικές.

Ο Λάλλας στέκεται ιδιαίτερα στον τρόπο που διαμορφώθηκε η μόδα, ξεκινώντας από την καταξίωση της τέχνης της ραπτικής και τη διαμόρφωση της υψηλής ραπτικής σε σύνδεση με το πώς διαμορφώνεται η επιδίωξη της ατομικής διάκρισης, ιδίως στα ψηφιακά κοινωνικά στρώματα, αλλά και σε σύνδεση με το πώς η ίδια η υψηλή ραπτική συνδέει από ένα σημείο και μετά την ενδυματολογική καινοτομία με την υψηλή αισθητική, τόσο παρελθόντος όσο και του παρόντος, στοιχεία που επιταχύνεται από τους μεγάλους καινοτόμους σχεδιαστές,

Η στρατηγική σημασία της μόδας

Επιλογικά ο Λάλλας επισημαίνει σε σχέση με τον κοινωνικό ρόλο της μόδας ότι αυτή «δεν είναι ένας καθρέφτης που αντανακλά τον νεωτερικό μας κόσμο, αλλά ένα συστατικό και διαμορφωτικό στοιχείο αυτού. [...] Αν δεν είχε εμπνευστεί πολιτισμικά η ανανέωση της αναζήτησης εαυτού μέσω του καινούργιου, εφήμερου μοδού του αντικειμένου (ή και υπηρεσίας), μπορεί η επιτάχυνση οπλώς των οικονομικών διαδικασιών να προκαλούσε μια ενδόρρηξη του καπιταλιστικού συστήματος».

ιδίως της δεκαετίας του 1960. Είναι τότε που οι αναφορές δεν περιορίζονται στην υψηλή αισθητική αλλά και στις παραλλαγές της μαζικής κουλτούρας, ιδίως της ποπ αισθητικής. Παρουσιάζει, ταυτόχρονα, πώς η τεχνολογική εξέλιξη επέτρεψε τη μαζική αναπαραγωγή σχεδίων που προέρχονταν από την υψηλή μόδα, με αποκρύφισμα τα πρετ α πορτέ ρούχα, αλλά και τον τρόπο που ένα μαζικό, βιομηχανικό υλικό, το τζιν έγινε αναπόσπαστο στοιχείο της εμφάνισης σε παγκόσμια κλίμακα.

Ο Λάλλας στέκεται στο πώς σταδιακά η σχέση ανάμεσα στην υψηλή ραπτική και το ευρύτερο πολιτιστικό περιβάλλον οδηγεί στη συνάντηση ανάμεσα στη μόδα και μορφές που έρχονται από πρακτικές αντικουλτούρας και αντισυμβατικές αισθητικές, που με τη σειρά τους ενσωματώνονται στο πλαίσιο της υψηλής και πολυτελούς δημιουργίας. Το συνδέει με το πώς διαμορφώνεται η νέα μεσαία τάξη, η οποία «νιώθει άνετη και ασφαλής να ενδυθεί ένα νεοχίπκι ή cyberpunk στιλ υπογεγραμμένο από τον επώνυμο σχεδιαστή και οίκο αφού έτσι δείχνει ενημερωμένη για τις νέες τάξεις της μόδας, την ικανότητά της να πειραματίζεται, να ανανεώνεται και συνάμα να διακρίνεται».

Fast fashion και διαμόρφωση τάσεων

Η fast fashion, με τη σειρά της, αποτυπώνει ευρύτερες οικονομικές και κοινωνικές διεργασίες από τη μεταφορά της παραγωγής των ενδυμάτων σε χώρες φθηνού εργατικού δυναμικού, και τις τεχνολογικές καινοτομίες που επιτρέπουν πολύ γρήγορη και πολύ πιο συχνή αλλαγή σχεδίων, έως την εμφάνιση νέων πρακτικών επηρεασμού της δημόσιας σφαιράς πρωτίστως μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, τάσεων που μπορούν να διαμορφωθούν εκεί. Το αποτέλεσμα είναι μια ακόμη μεγαλύτερη επιτάχυνση του εφήμερου. Ο «εκδημοκρατι-

HEIMERS GONZALO FUENTES

σμός της μόδας», δηλαδή ο τρόπος που και οι υποτελείς τάξεις εντάσσονται στον ανταγωνισμό του κύρους, που είναι οργανικό στοιχείο της κοινωνικής λειτουργίας της μόδας, δεν αναιρεί τον ρόλο νομιμοποίησης τελικά της κοινωνικής ιεραρχίας που αυτή επιτελεί, αλλά αντιθέτως αποτελεί το πεδίο όπου αποκτούν νόημα οι πρακτικές διάκρισης. Από την άλλη, η ύπαρξη διάφορων μορφών «εναντιωματικής» ενδυμασίας, συχνά συνδεδεμένων με υποκουλτούρες αμφισβήτησης, αποτυπώνει τη συνθετικότητα του φαινομένου της μόδας, αλλά και τον τρόπο που ξεδιπλώθηκε η επέκταση της αγοράς της ένδυσης και των αξεσουάρ.

Ο Λάλλας επιμένει ότι η μόδα ως βιομηχανία, ως πολιτιστικό φαινόμενο, ως πρακτική νοηματοδότησης και σημειοδότησης εαυτού και ως σύστημα επικοινωνίας είναι δομικό στοιχείο των καπιταλιστικών κοινωνιών της ύστερης νεωτερικότητας και συνδέεται με την υποκειμενικότητα της μεσαίας τάξης και τη μεγέθυνσή της. Από την άλλη, η αυξημένη σημασία της ανάληψης ρίσκου στην οικονομική πρακτική, τμήμα της εξήμησης της επιχειρηματικής τόλμης, μπορεί να συνδυαστεί με την ακόμη μεγαλύτερη εφημεροποίηση των τάσεων της μόδας και τη φανταστική προβολή των υποκειμένων ως διαρκώς καινοτόμων «δημιουργικών επιλογών» ακόμη και εάν εντέλει απλώς ακολουθούν τον έναν ή τον άλλο «συρμό».

ΕΚΤΟΣ ΟΡΙΩΝ